

орган, після чого таку перевірку буде скасовано.

Отже, надання рівних прав фіскальному органу та платникам податків означає, що податкова служба повинна існувати для останніх, а не навпаки. Її призначення – не тільки виконувати фіскальні функції, а й виступати у ролі рівноправного партнера. Лише у чіткому взаєморозумінні між учасниками платниками податку та податковими інспекціями можливі гармонійні відносини. У зв'язку з цим, необхідно перетворити податкову службу в орган, що:

- діє в інтересах усього суспільства, окремих громадян і працює у тісній взаємодії з ними;
- забезпечує дотримання рівності всіх громадян і підприємств перед податковим законодавством;
- забезпечує ефективне наповнення бюджету;
- поряд зі збиранням податків, консультує платників податків, допомагає їм у здійсненні фінансової діяльності і податкового планування;
- принципово, професійно і безкомпромісно бореться зі свідомими порушеннями податкової дисципліни, та чинного законодавства України.
- надає допомогу щодо вирішення податкових проблем;
- допомагає у захисті прав платників податку;
- надає більш повну та ґрунтовну інформацію стосовно усіх зборів що сплачують платники, та про зміни, які відбуваються.

Список літератури

- 1 Про систему оподаткування. Закон України від 25 червня 1991р. № 1251-ХІІ-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - №39. - С. 510.
- 2 Your rights as a taxpayer. Publication 1. [http:// www.irs.gov](http://www.irs.gov)

Рассмотрено отечественную практику и зарубежный опыт гармонизации взаимоотношений между участниками налоговых отношений путем обеспечения равенства их прав.

It is written up domestic practice and foreign experience of harmonizing interrelationships between a state and taxpayers by providing equality of their rights.

УДК 351.863

В.О. Шуршин, здоб.

Черкаський державний технологічний університет

Принципи формування системи індикаторів і показників економічної безпеки України

Стаття присвячена дослідженню існуючих методик оцінки рівня економічної безпеки; на основі виявлення їх недоліків та переваг автором визначено принципи побудови системи індикаторів і показників економічної безпеки України.

економічна безпека, принципи, індикатори, показники, оцінка, фактори, ризик

В нинішніх умовах проблематика економічної безпеки України традиційно має статус найвищого пріоритету в державній політиці, поняття економічної безпеки

© В.О. Шуршин. 2007

набуває виняткового значення як аргумент прийняття політичних рішень: наука про економічну безпеку забезпечує формування відповідної політики щодо забезпечення економічної безпеки держави чи суб'єктів нижчих організаційних рівнів. Система забезпечення економічної безпеки передбачає здійснення постійного моніторингу соціально-економічних процесів з точки зору їхнього впливу на стан економічної безпеки, оцінку з цих позицій стратегічних програм, нормативно-правових актів, а також аналіз ефективності поточних рішень у сфері економічної політики [1].

Особливої актуальності проблеми економічної безпеки набувають в першу чергу в тих країнах, економіка яких переживає трансформаційну кризу. Трансформація будь-якої соціальної системи здебільшого відбувається в кризових умовах, які за певних обставин можуть перетворитися в безпосередню загрозу існуванню самої економічної безпеки. У даному випадку таку кризу переживає Україна, тому питання національної безпеки, зокрема економічної, нині набуває особливої значимості.

Економічну безпеку можна визначити як загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний і стабільний розвиток економіки держави, що включає механізм протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам.

Потреби соціально-економічного розвитку суспільства, контроль за досягненням цілей безпеки, управління цим процесом вимагають розробки відповідних індикаторів (граничних значень) і показників економічної безпеки. Кількісні параметри характеризують зовнішні границі економічної системи, вихід за межі яких приводить систему в стан небезпеки, що загрожує національно-державним інтересам країни. Тому комплекс індикаторів відіграє ключову роль в описі (діагностиці) стану економічної системи і відкриває можливості корекції цього стану на основі розробки відповідних програм.

Зважаючи на особливу значимість даної проблеми в сучасних умовах в даний час дослідження за даним напрямком відбуваються достатньо бурхливо, про що свідчить низка фундаментальних праць провідних відчизняних та зарубіжних науковців, серед яких доцільно виділити Л.І. Абалкіна [2], В.Л. Тамбовцева [3], Б.В. Губського [4], М.М. Єрмошенко [5], О.М. Гончаренко [6], Є.М. Лисицина [6], Г.А. Пастернак-Таранушенка [7], Я.А. Жаліло [1], С. Кравченко [8], С. Теленик [8], М.Л. Кузьменко [9] та ін. Разом з тим, поки що не розроблена комплексна система оцінки рівня економічної безпеки в країні чи регіоні зокрема.

Метою даної статті є визначення принципів побудови системи індикаторів і показників економічної безпеки України, дослідження існуючих методик оцінки рівня економічної безпеки, виявлення їх недоліків та переваг.

У контексті даного дослідження доцільно виділити основні принципи, на яких базується система оцінки рівня економічної безпеки України:

- економічна безпека являє собою складну суперечливу соціосистему, що характеризується розмаїтістю властивостей і форм прояву, тому її всебічна кількісна оцінка може бути здійснена тільки через систему показників;
- у цій системі повинні одержати відображення відповідні якісні характеристики, які необхідно розглядати як систему взаємодоповнюючих, а не взаємовиключних параметрів;
- у систему показників економічної безпеки доцільно включити групу соціальних нормативів, що характеризують соціально-безпечний рівень економіки;
- особливої уваги потребує інституціональний блок показників економічної безпеки.

Проблема розробки індикаторів економічної безпеки ще далека від вирішення, хоча дана проблема активно описується як у закордонній, так і у вітчизняній літературі.

До одного з перших проектів у даній області можна віднести так званий барометр економічної кон'юнктури, розроблений у 1916 р. У. Пірсонсом (США). Робота над цим показником була продовжена У. Мітчеллом на початку ХХ століття. Нині система економічних індикаторів, що лежить в основі барометра економічної кон'юнктури, широко використовується Національним бюро економічних досліджень США. Для побудови барометра економічної діяльності з показників господарської діяльності всіх сфер економіки вибираються ті, яким притаманні циклічні коливання. Кожний з обраних показників „очищується” від довгострокового тренда і від сезонних коливань. Потім для всіх очищених рядів визначаються точки циклічних максимумів і мінімумів, а ряди групуються за подібною циклічною поведінкою. Економічний барометр використовується як інструмент для аналізу і прогнозування економічної кон'юнктури [10].

Серед закордонних досліджень в області показників і індикаторів економічної безпеки відзначимо класифікацію, запропоновану американськими вченими Дж. Торре і Д. Некаром. Показники безпеки (у їхній термінології фактори, хоча по суті мова йде саме про показники) вони розбили на дві групи – економічні і політичні. У кожній із груп відповідно виділили внутрішні і зовнішні. Аналіз внутрішніх економічних показників, на їхню думку, дозволяє скласти загальну характеристику економічного розвитку країни і виділити найбільш уразливі місця. Зовнішні економічні показники визначають ступінь впливу зовнішніх обмежень на внутрішню економічну політику.

До внутрішніх економічних факторів Дж. Торре і Д. Некар відносять: чисельність і структуру населення, ВВП на душу населення, розподіл доходу, природні ресурси й економічну диверсифікованість, рівень продуктивності праці і безробіття, міграцію населення, галузеву і територіальну структуру і т.п. До зовнішніх економічних показників – поточний платіжний баланс, цінову еластичність експорту й імпорту, зовнішній борг (його абсолютне значення і відносний рівень), валютний курс та ін. Комплекс політичних факторів характеризується цими ученими наступними складовими: племінною і класовою гетерогенністю, культурними і моральними цінностями, гнучкістю урядових інститутів, впливом опозиції, дотриманням прав людини, дипломатичними і торгівельними конфліктами і тощо [2].

Незважаючи на численність і різноманітність представлених показників і відсутність їхньої логічної структурованості, не можна не відзначити спробу американських учених виявити політико-економічні фактори економічної безпеки, підкреслити взаємозалежність політики й економіки і відобразити її в структурі системи. Дійсно, за певних умов, політична нестабільність може зіграти роль каталізатора економічної кризи.

Для даного дослідження представляє інтерес методика, розроблена міжнародним виданням „International Risk Management” по оцінці ризику в країні. Оцінка ризику в країні має велике значення при рішенні питання про інвестиції в закордонні держави, особливо з нестійкою, нестабільною економікою.

На першому етапі оцінки ризику в країні формується перелік факторів, що істотно впливають на його величину. Далі обрані фактори ризику оцінюються по 10-бальній шкалі, а потім визначається середньозважена сума усіх факторів, значення якої знаходиться в інтервалі від 0 до 10. Нуль відповідає відсутності ризику, 10 балів – максимальному ризику. Значення в середині шкали відповідають помірному ризику в країні. Зазначимо, що середня оцінка для України за станом на 1998 р. склала 4,64 бали, що свідчить про те, що Україна відносилася на той період до країн з помірним ризиком.

У табл. 1 приведений перелік найбільш значимих факторів ризику в країні, складений на основі опитування керівників працівників великих ТНК, що здійснюють інвестиції в закордонних країнах.

Таблиця 1 – Перелік найбільш значимих факторів ризику в країні

Фактори ризику	Середній рейтинг	Фактори ризику	Середній рейтинг
І. Політичні		І. Економічні	
1. Ймовірність радикальних змін у складі уряду та політики, яка проводиться	1,2	1. Конвертованість національної валюти	1,3
2. Політика експропріації	1,3	2. Регулювання цін	1,4
3. Політика націоналізації	1,3	3. Реальні темпи економічного зростання	1,5
4. Ставлення громадськості до іноземних інвестицій	1,3	4. Наявність і вартість місцевої робочої сили	1,9
5. Законодавство, яке регулює право власності	1,3	5. Масштаби економіки	1,9
6. Обмежуючі заходи по відношенню до руху товарів і капіталів	1,3	6. Стабільність національної валюти	1,9
7. Державне втручання в управління підприємством	1,4	7. Ставки оподаткування	1,9
8. Поширеність негативного ставлення до приватної власності	1,7	8. Рівень інфляції	2,0
9. Якість державного управління в країні	1,9	9. Можливості залучення внутрішніх інвестицій	2,0
10. Здатність послідовно здійснювати непопулярну політику	2,0	10. Зовнішній борг	2,1
11. Бюрократизм	2,2	11. Залежність від доступу до джерел енергії	2,1
		12. Платіжний баланс країни	2,2
		13. Дохід на душу населення	2,4
		14. Співвідношення резервів до імпорту	2,5

Для оцінки і виміру економічної безпеки в даний час використовуються різні методи: метод аналізу й обробки сценаріїв; метод оптимізації; метод експертних оцінок; теоретико-ігрові методи; метод теорії нечітких систем; метод багатомірного статистичного аналізу й ін.

Упорядкування теоретичних досліджень у сфері економічної безпеки потребує насамперед виділення головних критеріїв, що характеризують різні самостійні сторони (аспекти) економічної безпеки. Підкреслюючи їхню відносну самостійність, необхідно при цьому відзначити, що кожна зі сторін представляє визначений структурний рівень суспільного відтворення, що дозволяє розглянути критерії, індикатори і показники економічної безпеки як єдину систему [3].

Основними методологічними недоліками існуючих систем індикаторів і показників економічної безпеки є:

- по-перше, емпіричний підхід, здійснюється наголос на статичних взаємозв'язках, ігноруючи при цьому причинно-наслідкові залежності в економіці;
- по-друге, суб'єктивізм у доборі показників, у результаті чого отримати цілісну картину стану економічної безпеки дуже важко;

- по-третє, статична інтерпретація економічних явищ здійснюється відокремлено від їх динамічної складової;
- по-четверте, відсутність пропозицій по оцінці збитку, що неминуче наноситься економічній системі при відхиленні від гранично допустимих (граничних) значень показників [5].

Побудова системи показників і індикаторів базується на визначених методологічних принципах, до яких ми відносимо:

1. Система показників повинна ґрунтуватися на якісному аналізі небезпек, що загрожують людській цивілізації.
2. Система показників у той же час повинна відображати національно-державні інтереси конкретної країни і виявляти фактори, які загрожують її інтересам.
3. Розробка системи показників економічної безпеки повинна здійснюватися на основі аналітичної і політичної релевантності.
4. Параметризація економічної безпеки повинна базуватися на міжнародних стандартах, з метою порівнянності результатів аналізу.
5. Неухильне дотримання принципу повноти і достовірності інформації.

Таким чином, система індикаторів і показників економічної безпеки важлива не сама по собі, а як засіб (інструмент) попередження критичних ситуацій, досягнення цілей безпечного розвитку. Вона також служить базою для розробки заходів щодо нейтралізації негативних впливів зовнішнього середовища, планування і програмування діяльності. У зв'язку з цим, особливої значимості набувають обсяг і якість інформаційних ресурсів, на основі яких здійснюється оцінка економічної безпеки.

Список літератури

- 1 Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика. – К.: НІСД, 2003. – С. 53-87.
- 2 Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение // Вопр. экономики. – 1994. – № 12. – С. 5.
- 3 Тамбовцев В. Объект экономической безопасности России // Вопр. экономики. – 1994. – № 12. – С. 12-14.
- 4 Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення. – К., 2001. – С. 13.
- 5 Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2001. – С. 26.
- 6 Гончаренко О.М., Лисицин Є.М. Методологічні засади розробки нової редакції концепції національної безпеки України. – К.: НІСД, 2001. – С. 6-7.
- 7 Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави. – К.: Ін-т держ. упр. і самоврядування при КМ України, 1994. – С. 112.
- 8 С. Кравченко, С. Теленик. Основні напрямки забезпечення економічної безпеки України // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – № 12. – С. 6-10.
- 9 Кузьменко М.Л. Управління функціонуванням і економічним розвитком економіки регіону: Монографія / НАН України: ІЭП. – Донецьк, 2004.
- 10 Mitchell W. C. What Happens during business cycles. N.Y., 1951.

Статья посвящена исследованию существующих методик оценки уровня экономической безопасности; на основе выявления их недостатков и преимуществ автором определены принципы построения системы индикаторов и показателей экономической безопасности Украины.

The article is devoted research of existent methods of estimation of economic strength security; on the basis of exposure of their failings and advantages by an author certainly principles of construction of the system of indicators and indexes of economic security of Ukraine.